

РОЗВИТОК НАПРЯМІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВ ЕЛЕВАТОРНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Розглянуто стан та фактори впливу на інвестиційну діяльність в АПК. Проведено дослідження проблем впровадження реальних інвестицій підприємств елеваторної промисловості. Запропоновано здійснення фінансового забезпечення інвестиційної діяльності підприємств елеваторної промисловості за рахунок опціону.

The state and factors of influence on AIC investment are reviewed. The study concerns the implementation problems of real investment elevator industry. The realization of financial support of investment activity of elevator industry enterprises due to stock option plan is proposed.

Ключові слова: інвестиції, фінансове забезпечення, підприємства елеваторної промисловості, опціон.

ВСТУП

Сільське господарство України, що разом з іншими складовими АПК забезпечує близько третини валового внутрішнього продукту, зайнятість майже третини працюючого населення, близько 95% товарів масового вжитку, утримує сільську поселенську мережу з 17 млн жителів, потребує такої державної політики, яка забезпечила б привабливість інвесторам мотивацію для здібного "молодого" менеджменту, сприятливі умови для життя та достойну оплату праці сільських жителів.

В умовах розвинутих ринкових відносин стабільність роботи підприємств зберігання та доробки сільськогосподарської продукції залежить від певних факторів макросередовища. До них належать: циклічність розвитку економіки, особливості й умови державного втручання в економічні процеси суспільства, галузеві аспекти, глобальна конкуренція тощо.

Ефективна діяльність підприємств елеваторної промисловості у довготерміновій перспективі, забезпечення високих темпів розвитку та підвищення конкурентоспроможності в умовах ринкової трансформації значною мірою визначається рівнем їх інвестиційної активності та розмаїттям напрямів інвестиційної діяльності.

У системі відтворення інвестиціям належить найважливіша роль у відновленні й збільшенні виробничих ресурсів, а відповідно і забезпеченні високих темпів економічного зростання.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою даної статті є дослідження напрямів інвестиційної діяльності підприємств елеваторної промисловості, а також невикористаних джерел фінансового забезпечення впровадження інвестиційної діяльності.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Законодавче визначення категорії інвестиції відображено в Законі України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.1991р. № 1560-XII [1] та в Законі України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 22.05.97р. № 283/97-ВР [2]. У цих двох законах трактування поняття "інвестиція" розглядається з різних позицій. Так, в Законі України "Про інвестиційну діяльність" під інвестиціями розуміють всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект, а в Законі України "Про оподаткування прибутку підприємств" — господарську операцію, яка передбачає придбання основних фондів нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів у обмін на кошти або майно.

Основні напрями інвестицій — це вкладення коштів у рухоме і нерухоме майно (будівництво виробничих будівель, споруд, об'єктів соціальної сфери, придбання техніки, обладнання, устатку-

вання, поповнення оборотних фондів тощо); придбання акцій, облігацій, інших цінних паперів, цільові грошові (банківські) вклади; придбання або створення нематеріальних активів (науково-технічна продукція, ноу-хау, інтелектуальні цінності, майнові права тощо); придбання часток у капіталі інших підприємств та цілісних майнових комплексів (дочірніх підприємств, інших господарських одиниць).

Підприємства аграрної сфери з метою підвищення ефективності функціонування провадять інвестиційну діяльність, яка являє собою, як правило, сукупність реальних інвестицій. Будучи суб'єктом такої діяльності в умовах ринкової економіки, аграрні підприємства самостійно визначають напрями, види й обсяги інвестицій, приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених фінансових ресурсів, інших майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Вони можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців і учасників інвестиційної діяльності.

Слід зазначити, що з метою організації бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів поняття інвестиційної діяльності згідно з П(С) БО 4 "Звіт про фінансові результати" трактується модифіковано. Зокрема, інвестиційна діяльність розглядається як така, що пов'язана з придбанням і реалізацією необоротних активів, а також зі здійсненням тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів [3].

Класифікація інвестицій діяльності зображена на рис. 1.

У Законі України "Про інвестиційну діяльність" визначається категорія "інвестиційна діяльність" — як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб та держави щодо реалізації інвестицій. Вона здійснюється на основі:

— інвестування, яке здійснюється громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, а також громадськими та релі-

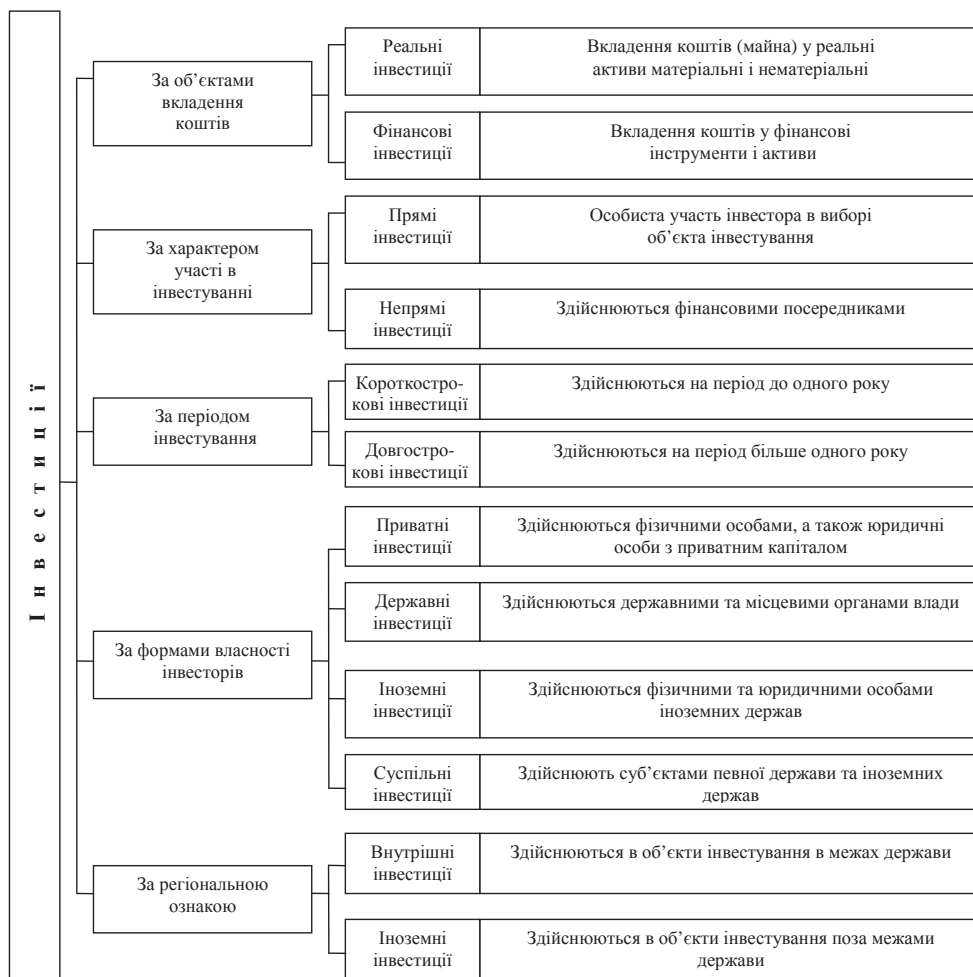

Рис. 1. Класифікація інвестицій

гійними організаціями;

— державного інвестування, яке здійснюється органами влади та управління України, а також державними підприємствами та установами;

— іноземного інвестування, яке здійснюється іноземними державами, юридичними та фізичними особами;

— спільного інвестування, яке здійснюється громадянами, юридичними особами України та інших держав [1].

На нашу думку, визначення поняття інвестиційної діяльності як сукупності практичних дій юридичних осіб, держави та громадян для вирішення комплексу цілеспрямованих проектних, організаційних, економічних, фінансових, управлінських робіт, що виконується в інтересах ефективної реалізації інвестицій з метою отримання прибутків, є більш повним та відображає погляди вчених. Її складові зображено на рис. 2.

Суб'єктами інвестиційної діяльності можуть бути державні органи влади, фізичні, юридичні особи України та інших держав.

Об'єктом інвестиційної діяльності є майно в різних формах, на яке витрачено інвестиції та яке використовується для отримання прибутку: основні та оборотні кошти, цінні папери, науково-

Рис. 2. Складові інвестиційної діяльності на підприємствах елеваторної промисловості

технічна продукція, інтелектуальні цінності, майнові права.

Одним із головних засобів забезпечення умов виходу України з економічної кризи, підвищення якісних показників економічної діяльності окремих підприємств та економіки в цілому є створення сприятливого інвестиційного клімату, який характеризується сукупністю політичних, правових, економічних та соціальних умов, що забезпечують та сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних та іноземних інвесторів (рис. 3).

На даний час єдиним шляхом для виходу підприємств елеваторної промисловості з кризи та забезпечення ефективного подальшого розвитку є інвестиції.

Інвестиційна діяльність підприємств елеваторної промисловості має бути спрямована, з одного боку, на посилення позитивного впливу зовнішніх умов на діяльність підприємства, з іншого боку — на удосконалення власного виробничого потенціалу.

Формуючи потребу в інвестиціях, підприємство елеваторної промисловості повинно звернути увагу на середовище, в якому воно знаходиться і яке його оточує, адже воно впливає на процес інвестування та робить його відмінним від подібних процесів у інших комплексах і галузях економіки України за пропозиціями, темпами, відтворювальною та технологічною структурою, швидкістю отримання кінцевого результату.

Маючи досить вагомий виробничий потенціал у сільському господарстві, а саме: сприятливі для вирощування більшості сільськогосподарських культур природнок-

ліматичні умови у поєднанні з родючими чорноземними ґрунтами, кваліфікованими кадрами — Україна на сьогоднішній день не приваблює не тільки іноземних інвесторів, а і вітчизняних, які були б зацікавлені не лише у розвитку підприємств елеваторної промисловості, а й аграрної сфери в цілому. Разом з тим, одною з основних причин ігнорування інвестицій у сільське господарство є ризиковість капіталовкладень, яка оцінюється занадто високо передусім через політичну і правову нестабільність держави. Відсутні широкомасштабні програми залучення інвестицій в основні галузі АПК. На жаль, сільське господарство із самого початку не ввійшло до переліку інвестиційно привабливих галузей, оскільки виробничі, комерційні та інноваційні можливості партнерів у цій галузі дещо обмежені як просторовими кордонами, так і значною тривалістю господарських циклів.

Аналіз фактичного стану інвестування підтверджує, що інвестиційна підтримка аграрної сфери низька. За даними Міністерства аграрної політики — у 2008 р. в АПК України у фактичних цінах було залучено близько 30,0 млрд грн. інвестицій в основний капітал, з них 13,1 млрд грн. вкладено в харчову та переробну промисловість і 16,7 млрд грн. — у сільське господарство [4]. Як результат, обсяг експорту продукції АПК і харчової промисловості за 2009 рік становив близько 9% від загального обсягу експорту, що дорівнював 3,9 млрд дол. США [5].

Рівень залучення інвестицій в аграрний сектор не відповідає міжнародним інвестиційним можливостям, зростаючим потребам галузі та повному забезпеченню населення світу продовольством. За таких умов сфера доробки та зберігання сільськогосподарської продукції не тільки не забезпечує роботу своїх виробничих потужностей, а й поступово втрачає можливість оновлення обладнання. Важливого значення набуває обґрунтоване визначення пріоритетних напрямів інтенсифікації розвитку виробничої діяльності провідних галу-

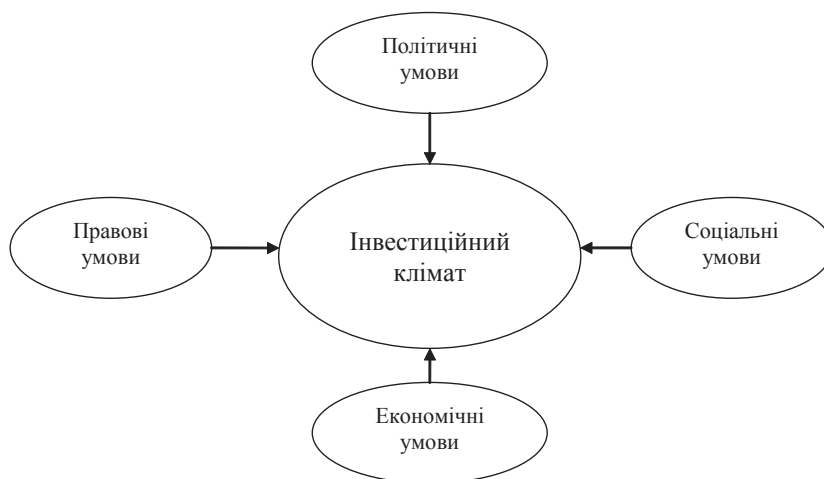

Рис. 3. Умови, що впливають на інвестиційний клімат

зей, основним засобом здійснення якої є нарощування інвестицій в основний капітал. Не викликає заперечень той факт, що подолання економічної кризи і формування об'єктивних передумов стійкого підйому економіки України та її регіонів неможливе без реального інвестування, оновлення основного капіталу, реструктуризації всієї фінансово-інвестиційної сфери і створення сприятливого інвестиційного клімату як важливої конкурентної переваги подальшого економічного розвитку регіонів [6].

Особливістю діяльності підприємств елеваторної промисловості, як і сільського господарства в цілому, є сезонний характер виробничих процесів, який зумовлює порядок формування оборотного капіталу.

Для покращення фінансового забезпечення підприємств елеваторної промисловості пропонуємо застосовувати опціон. Опціон на підприємствах АПК практично не використовується, адже відсутній механізм його застосування в АПК.

Як відомо, опціон — похідний цінний папір, який закріплює право його власника на покупку визначеної кількості цінностей (базового активу опціону), які лежать в основі опціону, за узгодженою ціною в зазначений в опціоні період часу.

За допомогою запропонованого механізму підприємства елеваторної промисловості матимуть можливість залучити фінансові ресурси до початку сезону збирання та активного зберігання сільськогосподарської продукції (для оновлення матеріально-технічної бази, проведення робіт з підготовки підприємства до прийому продукції нового врожаю), а виробники продукції рослинництва — можливість гарантованого забезпечення місцем зберігання виробленої продукції, отримання дисконту на зберігання даної продукції, оренди місця для зберігання "обособленої" партії продукції.

Враховуючи специфіку роботи підприємств елеваторної промисловості, пропонуємо встановити термін виконання опціону з червня місяця по березень місяця включно.

Форма випуску опціону документарна.

Пропонуємо випускати опціони 2-х класів по чотири серії в кожному.

Як відомо, одна з проблем зберігання продукції на підприємствах зберігання та доробки сільськогосподарської продукції є "безособлене" зберігання продукції рослинництва за видами і класами. І, як наслідок, товаровиробник не має можливості отримати "свою" продукцію, а отримує продукцію в межах зданого класу. Відомо, що пшениця через 2—3 місяці може покращити такий показник, як відсотковий вміст клейковини, від якого залежить ціна. Отже, більшість товаровиробників зацікавлені в отриманні конкретно своєї продукції з підприємств зберігання та доробки сільськогосподарської продукції. Саме тому про-

понується підприємствам елеваторної промисловості випускати опціони класу О, які давали б право покупцеві зберігати "свою" продукцію окремою партією.

Товаровиробники поділяються на дрібних, середніх та великих, що визначає їх потребу в зберіганні різної кількості продукції, отже, пропонуємо випускати опціони класу О серій М і В. Кожен товаровиробник, орієнтуючись на потребу в грошових коштах та прогноз найкращої ціни, має вибір придбати опціони на право зберігання продукції протягом одного чи двох кварталів з моменту здачі продукції на підприємствах елеваторної промисловості.

Отже, кожен товаровиробник, що бажає зберігати свою продукцію окремою партією, в залежності від обсягів та часу зберігання продукції може придбати:

— опціон класу О серії М-1, який дає право на місце у складі для зберігання продукції окремою партією загальною вагою до 10 тон протягом 1-го кварталу з моменту здачі продукції;

— опціон класу О серії М-2, який дає право на місце на складі для зберігання продукції окремою партією загальною вагою до 10 тон протягом 2-х кварталів з моменту здачі продукції;

— опціон класу О серії В-1, який дає право на місце на складі для зберігання продукції окремою партією загальною вагою до 50 тон протягом 1-го кварталу з моменту здачі продукції;

— опціон класу О серії В-2, який дає право на місце на складі для зберігання продукції окремою партією загальною вагою до 50 тон протягом 2-х кварталів з моменту здачі продукції.

Крім того, власники опціонів мають право на позачергову здачу продукції на підприємство зберігання та доробки сільськогосподарської продукції, що дає можливість уникнення простоїв техніки в загальних чергах під час збиральної компанії і, як наслідок, зменшення затрат на перевезення продукції та скорочення термінів збирання врожаю.

Якщо товаровиробники не мають потреби в зберіганні продукції окремою партією, а зацікавлені лише в першочерговій здачі продукції та гарантованому місці зберігання продукції на даному підприємстві, пропонуємо випускати опціонів класу П.

Опціони класу П пропонуємо випустити такі:

— опціон класу П серії М-1, який дає право на позачергову здачу продукції та гарантоване місце її зберігання на даному підприємстві на партію вагою до 10 тон протягом 1-го кварталу з моменту здачі продукції;

— опціон класу П серії М-2, який дає право на позачергову здачу продукції та гарантоване місце її зберігання на даному підприємстві на партію вагою до 10 тон протягом 2-х кварталів з моменту здачі продукції;

— опціон класу П серії В-1, який дає право на

позачергову задачу продукції та гарантоване місце її зберігання на даному підприємстві на партію вагою до 50 тон протягом 1-го кварталу з моменту здачі продукції;

— опціон класу П серії В-2, який дає право на позачергову задачу продукції та гарантоване місце її зберігання на даному підприємстві на партію вагою до 50 тон протягом 2-х кварталів з моменту здачі продукції.

У табл. 1 зазначено базові активи кожного опціону та їх виконання.

Щодо умов використання та обігу опціонів, то вони мають бути наступними:

— кількість опціонів з розбивкою на класи визначається безпосередньо підприємством — зберігачем сільськогосподарської продукції;

— ціна виконання опціону розраховуються згідно діючих тарифів на прийом та зберігання продукції з урахуванням коефіцієнта збільшення або зменшення;

— випуск опціонів забезпечується вільною ємністю підприємств елеваторної промисловості, яка останнім часом використовується не в повному обсязі;

— покупцями опціону можуть бути фізичні і юридичні особи, резиденти та нерезиденти України;

— особи, що бажають продати опціони підприємств елеваторної промисловості, купують опціони через торговців цінними паперами, укладаючи з ними відповідні договори-доручення або договори комісії;

— генеральним менеджером з розміщення опціонів виступає підприємство, яке має дозвіл ДКЦПФР на здійснення діяльності з випуску та обігу цінних паперів;

— торговцями з розміщення випуску є фінансові інститути, які мають ліцензію на торгівлю цінними паперами і діють на основі договорів з Генеральними менеджерами випуску. Агенти торговців — працівники підприємств зберігання та доробки сільськогосподарської продукції, з якими торговці заключили договори і які оформлюють документи куплі-продажу опціонів безпосередньо на підприємстві. Платіжні агенти — банки, які забезпечують необхідні платежі по випуску і розміщенню опціонів, перераховують грошові кошти між його учасниками, здійснюють розрахунково-касове обслуговування і мають необхідні

Таблиця 1. Запропоновані класи опціонів та вміст зобов'язань по них

№	Клас опціону	Базовий актив опціону	Виконання опціону
1	Опціон класу О Серія М-1 Серія М-2 Серія В-1 Серія В-2	Право позачергової здачі та надання місця на складі для зберігання продукції окремою партією — загальною вагою 10т. на I квартал. — загальною вагою 10т. на II квартали. — загальною вагою 50т. на I квартал. — загальною вагою 50т. на II квартали.	Позачергова задача. Надання місця на складі для зберігання продукції окремою партією загальною вагою до 10т та 50т на I чи II квартали з укладенням договору на зберігання.
2	Опціон класу П Серія М-1 Серія М-2 Серія В-1 Серія В-2	Право першочергової здачі та гарантоване місце зберігання продукції на даному підприємстві — загальною вагою 10т. на I квартал. — загальною вагою 10т. на II квартали. — загальною вагою 50т. на I квартал. — загальною вагою 50т. на II квартали.	Позачергова задача. Гарантоване надання місця зберігання продукції загальною вагою до 10т та 50т на I чи II квартали з укладенням договору на зберігання.

для цього ліцензії. Страхова компанія — товариство, що здійснює страхування ризиків покупців опціонів — виробників сільськогосподарської продукції, у випадку невиконання емітентом опціонів — підприємствами по зберіганню та доробки сільськогосподарської продукції — своїх зобов'язань по опціонам, діє на підставі ліцензій, виданих йому для здійснення страхування як виключного права діяльності;

— умовою укладання договору між торговцями цінних паперів та покупцем опціону є наявність вільної ємності в емітента.

Беручи до уваги особливості діяльності підприємств елеваторної промисловості, опціон — похідний цінний папір, який закріплює право його власника на отримання базового активу від емітента опціонів — гарантованого забезпечення місцем зберігання виробленої продукції, отримання дисконту на вартість зберігання даної продукції, оренди місця для зберігання "обособленої" партії продукції, в покупці якого зацікавлений покупець; а для емітента — отримання коштів за послуги, які будуть надані в майбутньому, та забезпечення ефективної роботи підприємства.

Опціон — похідний цінний папір, що має ряд особливостей, а саме:

1. Взаємодія між учасниками опціонів здійснюється на двох етапах. Купівля-продаж опціону (1 етап) — не є купівлею-продажем цінностей, які лежать в основі опціону, а є лише передачею покупцю опціону права на придбання в майбутньому (2 етап) цих цінностей.

2. При купівлі-продажу опціону продавець передає сертифікат опціону, а в обмін отримує

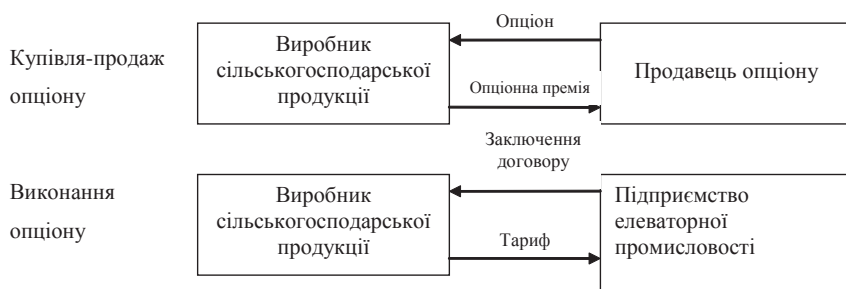

Рис. 4. Схема використання опціону в сільському господарстві

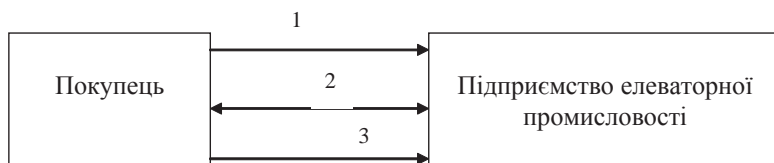

Рис. 5. Етапи придбання опціону при частковій нестачі коштів на його купівлю

опціонну премію (ціну опціону) як плату за надання визначених в опціоні прав.

3. Ціна опціону, за якою він розміщується, є винагородою емітента опціонів і поверненню не підлягає.

4. Опціон не погашається — він виконується. Емітент виконує свої зобов'язання по опціону, надаючи його власнику визначений в опціоні базовий актив, по визначеній в опціоні ціні базового активу.

Опціонна премія — це ціна опціону, за якою він продається. Вона є винагородою емітента опціонів за надане покупцю право і поверненню не підлягає.

Ціна виконання опціону — це продаж базового активу опціону. Вона закріплена в самому опціоні (тариф).

Схему використання опціону в сільському господарстві наведено на рис. 4.

Перший етап полягає в купівлі-продажу опціону:

1. Оформлення продажу опціону (договір купівлі-продажу).
2. Оплата ціни опціону (опціонної премії) по договору.

Другий етап — виконання опціону:

1. Оплата тарифу (вартості базового активу).
2. Першочергова прийомка продукції, що надходить від виробника, — забезпечення місцем зберігання виробленої продукції, оренда місця для зберігання обособленої партії продукції.

Якщо товаровиробник не може оплатити опціон грошима, пропонуємо застосувати наступну схему розрахунків за опціони (рис. 5):

1. Оплата покупцем 50% вартості опціону.
2. Укладання договору про погашення 50% вартості опціону продукцією за запропонованою зберігачем ціни та надання опціону покупцеві.

3. Після збору врожаю задача зерна та оплата частки вартості опціону продукцією.

Вищенаведена схема застосування опціону є загальною і, виходячи з конкретних задач і умов середовища, може бути скоригована.

ВИСНОВКИ

В умовах постійного дефіциту фінансових ресурсів на підприємствах елеваторної промисловості пріоритетною задачею фінансового менеджера є забезпечення необхідними фінансовими ресурсами підприємства саме в той час, коли воно здійснює видатки на проведення інвестиційної діяльності. Адаже постійна модернізація підприємств елеваторної промисловості є запорукою їх конкурентоспроможності, що забезпечує їх існування на ринку надання послуг на зберігання та доробку продукції рослинництва. З іншої сторони, виробники продукції рослинництва також зацікавлені в модернізації підприємств елеваторної промисловості, бо якісна доробка та відповідне зберігання "обособленої" партії продукції робить її більш цінною для покупців (трейдерів, масло-екстракційних заводів, млинів і т.д.). Вирішити питання фінансового забезпечення інвестиційної діяльності за рахунок використання тимчасово вільних коштів товаровиробників допоможе впровадження опціону.

Звичайно, даний інструмент фінансового забезпечення не є панацеєю і має певні обмеження щодо його застосування, що насамперед пов'язані з мінімальними обсягами їх емісії. Але його можна розглядати як альтернативу банківському кредиту.

Звичайно, даний інструмент фінансового забезпечення не є панацеєю і має певні обмеження щодо його застосування, що насамперед пов'язані з мінімальними обсягами їх емісії. Але його можна розглядати як альтернативу банківському кредиту.

Література:

1. Законі України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.1991 р. № 1560-XII: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Законі України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 22.05.97 р. № 283/97-ВР — <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник / В.Г. Андрійчук. — 2-ге вид., доп. і перероблене. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.
4. <http://www.minagro.kiev.ua> — сайт Міністерства аграрної політики України.
5. <http://www.ukrstat.gov.ua> — сайт державного комітету статистики України.
6. Куценко П.Ф., Москаленко А.М. Інвестиційний клімат в АПК: тенденції і напрями поліпшення // Економіка АПК. — 2005. — № 10. — С. 66—72. Стаття надійшла до редакції 28.04.2010 р.